

شهروند+

چهارشنبه آخر سال

غلبه «جنگ» بر «جشن»

➕ دروازه

بار دیگر چهارشنبه آخر سال از راه رسید و دل خیلی‌ها، خصوصاً آنهایی که یک یا چند پسر بچه شیطان در خانه دارند آشوب شد. آمار تلفات ناشی از انفجار مواد محترقه هر روز در سایت‌های خبری آپدیت شده و این میان صحبت از تحمل اصوات گوشخراش و جان بر لب‌آور که به تساوی و عدالت همه را شامل می‌شود، طلب ما! حاشیه‌های چهارشنبه آخر سال یا چهارشنبه سوری معروف خودمان طی سال‌های اخیر به قدری از متن پیشی گرفته‌اند که دیگر کمتر کسی به اصل و نسب و چند و چون این جشن ملی می‌اندیشد. به طور مثال دیگر برای چه کسی اهمیت دارد که بدانند در برخی کتب کهن مثل «تاریخ پخارا» ذکر شده منصور بن نوح از شاهان سامانی در نیمه اول سده چهارم هجری جشنی را برگزار می‌کند که موجب آتش‌سوزی در قصر او می‌شود و بدین ترتیب یقین حاصل شده است که این جشن از سده‌های پیش در ایران رایج بوده. با حتی این‌که در منابعی ذکر شده ایرانیان باستان پایان هر ماه مشغول جشن و پایکوبی می‌شدند و با توجه به این‌که چهارشنبه نزد اعراب «یوم الارباع» یا «روز نحس» خوانده می‌شد، اجداد ما جشن خود را به آخرین چهارشنبه سال موکول کردند تا هم جشن ملی خود را حفظ کنند و هم بهانه به دست کسی ندهند. این میان اما شاید جالب‌ترین روایت درخصوص منشأ مراسم چهارشنبه سوری معطوف به قیام مختار ثقفی است که به خونخواهی شهدای کرپلا بر امویان خروج کرد. بنابر برخی روایات، مختار برای آن‌که دوست را از دشمن و موافق را از منافق تشخیص دهد، فرمان داد شیعیان راستین سیدالشهدا (ع) بر یام خانه‌ها آتش بپروازند که از قضا فرمان فوق با شب چهارشنبه آخر سال مصادف می‌شود. نتیجه آن‌که ایرانیان عاشق اهل بیت (ع) قرن‌هاست که شب مورد نظر را پاس می‌دارند و به یاد آن آتش می‌افروزند. همه این روایات سندیت داشته باشند یا نداشته باشند، مراسم چهارشنبه آخر سالی که طی دو سه دهه اخیر در کوچه و خیابان برگزار می‌شود کوچک‌ترین شباهتی به یک مراسم آیینی ملی یا حتی مذهبی ندارد.

➕ رخ

آیین‌ها و مراسم آتشین

آتش افروزان عالم، از ژاپن تا کانادا

برافروختن «آتش» را باید از جمله اصلی‌ترین ملزومات بسیاری از آیین‌های باستانی به شمار آورد، تا جایی که جهانشمولی آن پهنه جغرافیایی وسیعی از شرق تا غرب عالم را در بر می‌گیرد. در مطلب پیش رو، به مناسبت فرا رسیدن مراسم چهارشنبه آخر سال ایرانیان - به عنوان یکی از قدیمی‌ترین جشن‌های «آتش پایه» - به معرفی تعدادی از مراسم مشابه در جهان که آتش افروزی از مهم‌ترین شاخصه‌های آن است پرداخته‌ایم.

آتش افروزی شب پنجم نوامبر

این آتش بازی و آتش افروزی به شکست توطئه انفجار مجلس اردهای انگلستان و ترور شاه (کینگ جیمز اول) توسط فردی به نام «گای فاکس» در سال ۱۶۰۵ میلادی بازمی‌گردد. توطئه کشف، گای فاکس دستگیر و به همراه یاران خود اعدام شد. حالا به یادبود این رویداد هر سال آتش بازی برگزار می‌شود. مردم در این روز وسایل چوبی کهنه، همچنین چوب و شاخه خشک حاصل از باغبانی را در آتش می‌ریزند تا به بهانه «گای فاکس» از وجود این گونه چیزهای اضافی در خانه‌ها شوند.

فستیوال آتش شهر فوکوئوکا

این مراسم از ۱۶۰۰ سال پیش به نام «فستیوال آتش» برای دور کردن ارواح پلید برگزار می‌شود. این مراسم

جشن نورهای دیوالی هندوها

معنای واژه دیوالی در زبان هندی «ردیفی از چراغ‌های نورانی» است. در زمان برپایی این مراسم خانه‌ها، فروشگاه‌ها و مکان‌های عمومی با چراغ‌های سفالی پیه‌سوز آذین می‌شوند و نورافشانی و آتش بازی آسمان شهر را روشن می‌سازد. این جشن که پنج روز، از سیزدهم تا هفدهم نوامبر به درازا می‌انجامد بزرگداشت پیروزی نیکی بر بدی است که در تمام هندوستان و نیز کشورهایمانند سنگاپور، ترینداد و توباگو، جزایر موریس و حتی میان هندوهای شهر لندن برگزار می‌شود.

جشن‌های آتش در ادینبورگ

این جشن علاوه بر اسکاتلند در برخی از نواحی آمریکا، از قبیل اوهایو و فلوریدا، با آتش افروزی، رقص و بازی برگزار می‌شود. در شهر ادینبورگ گذار به تابستان را با مراسم آتش افروزی، بازمانده از رسم و رسوم گیلیک (یا گالیک به معنای اسکاتلند باستان) جشن می‌گیرند. در تاریخ انگلستان اقوام سلتیک جشن‌های آتش چهارگانه برای آغاز هر فصل سال داشته‌اند که شاید مهم‌ترین آنها جشن شروع زمستان و جشن شروع تابستان بوده‌است. دگرگونی فصل‌ها در سازمان کشاورزی مردم سلتیک بسیار ارزشمند بوده است و به همین دلیل برای آغاز هر فصل جشن ویژه‌ای با آتش افروزی داشتند.

آتش بازی بزرگ در نیوفاندلند

وقتی انگلیسی‌ها و ایرلندی‌ها در جست و جوی زندگی بهتر، از اقیانوس اطلس گذشتند و به کانادا رسیدند، رسم و رسوم خود را نیز به همراه آوردند.

انگلیسی‌ها با خود مراسم گای فاکس را که قبلاً ذکر شد، آوردند، در حالی که ایرلندی‌ها جشن سامهین را که یادگار سلتیک‌ها بود با خود داشتند. با گذشت زمان این

دو رسم درهم آمیخت و به «هفته بازیگوشی و شیطنت» تغییر نام داد. در طول این هفته، جشن همراه با انواع مسخرگی، شوخی و شیطنت (البته از گونه کم‌خطر) و در نهایت آتش افروزی و نورافشانی برگزار می‌شود.

آتش لرویک در جزیره شتلند

اگر دوست دارید مراسمی به یادگار مانده از وایکینگ‌ها را ببینید این یکی از آنهاست. این جشن به ۱۲۰۰ سال پیش و قبل از آن بازمی‌گردد، گرچه با شکل و ترتیب امروزی از سال ۱۸۷۰ سامان یافته است. جشن آتش در آخرین سه‌شنبه ماه ژانویه (زمستان) برگزار می‌شود. مردان چوب‌هایی آغشته به روغن و نفت را حمل می‌کنند و در ساعت هفت و نیم شب پرتاب موشک و ترقه آغاز مراسم را نوید می‌دهد. چوب‌های مشعل مانند افروخته می‌شوند و مردان با آنها بازی می‌کنند. در نهایت در میدانگاهی همراه با سرود وایکینگ معروف به «وطن مردشمالی»، یک کشتی سنتی دراز را به رسم وایکینگ‌ها آتش می‌زنند. پس از آن نیز همه به سوی محل بیروخوراکی‌های ویژه این شب می‌شتابند که یکی از اصلی‌ترین آنها سوپ گوسفند است.

جشن به آتش کشیدن شیطان

مراسم سوزاندن شیطان در گواتمالا یکی دیگر از جشن‌های آتش در جهان است که اوایل ماه دسامبر با آن به پیشواز کریسمس می‌روند. گواتمالایی‌ها با آتش افروزی در داخل خانه و در خیابان‌ها، ارواح پلید را از خانه و محیط زندگی به خیال خویش دور می‌کنند. این مراسم دست‌کم از سال ۱۷۰۰ میلادی تاکنون در گواتمالا برگزار می‌شود.